

Adam Fołtarz*

W SKALI DETALU, W MATERII DUCHA FORMY

W transhumanistycznym wymiarze architektury stajemy się partnerami rozwiniętego paradygmatu człowieka – istoty substancjalnej z jej pierwotnym *status quo*. Istotą architektury jest jej substancjalna materia. Twożymem myśl: idea – atrybut kultury wznoszenia budowli – telos. Detal historycznie uwarunkowany, głównie jako element zdobniczy, współcześnie integralnie związany w syntezie formy, dyskretnie ukryty. A jednak ważny, znaczący w całościowym obrazie konwencji plastycznej w zintegrowanej przestrzeni architektonicznej w kontekstualnym anturazie otoczenia. W praktyce wielu projektantów i młodych adeptów architektury traktowanych jest instrumentalnie lub bez znaczenia.

Słowa kluczowe: Transhumanizacyjny paradygmat formy, pierwotne status quo osoby ludzkiej, detal, skala przestrzeni, kontekstualny anturaz, piękno, doznanie.

Człowiek nie może planować świata, nie zaprojektowawszy wprzód samego siebie.

Rudolf Schwarz rok 1949

O uniwersum

Do transhumanistycznego wymiaru architektury, w doznawaniu archetypowego „pejzażu” i zapożyczonych form i kształtów od świata natury, możemy stawać się partnerami w świecie rozwiniętego paradygmatu człowieka – istoty substancjalnej, organicznie związanej z koniecznością powrotu do jego pierwotnego *status quo*. Bo przecież czujemy się bliscy, a nawet dziećmi natury. W tych uczuciach jest zawarta prawda o istocie naszej psyche.

Istota architektury tkwi w jej substancjalnej materii. Tworzywem jest myśl, wyabstrachowany produkt kultury. Ten z pozoru paradoksalny atrybut kultury wznoszenia budowli możemy odnieść do jej telos.

Dyskretnie, ukryte, a jednak ważne, znaczące

1. W środowisku naturalnym możemy wydzielić strefy wyznaczone topografią, roślinnością, zlewiskami i naturalnymi ciekami wodnymi oraz strefy ukształtowane przez człowieka. Obie nadają przestrzeni szczególny charakter, gdy głównie dotyczy to artykulacji, tj. kombinacji elementów wiodących i ich cech fizycznych. Identyfikacja i szczególny charakter zależy m.in. od określających ciągłość przestrzeni jej składowych części: ich skali, tekstury, form, dominant, akcentów, detali, symboli i znaczeń. Elementy budowlane i architektoniczne (np.: słup, kolumna, filar, strop, kopuła, sklepienie, okno, brama, portal, schody, balkony, loggie, emporia, biforium i triforium, przypory, wieże, ściany kurtynowe) zdefiniowane w swojej strukturze izmami stylowymi, zestawione wg reguł: proporcji, skali, rytmu, symetrii i łamaniem jej osi, równowagi przestrzennej i znaczeniowej, stosowania elementów i dominant, kontrastu światła i wielkości,

* Fołtarz Adam, dr hab. prof. PŁ., Politechnika Łódzka, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska, Instytut Architektury i Urbanistyki.

faktur światłocieniowych i rustykalnych, stanowią język formy. W zależności od skali przestrzeni, możemy odnieść je do spójności struktury, wyróżnić jako np. akcenty w obrębie tej struktury. Ale w przypadku zróżnicowania skali bryły, płaszczyzn zastosowanych i poszczególnych wybranych elementów architektonicznych jak: okno, portal, belka, słup, ornament, tekstura materiału, faktura, element rzeźbiarski, malarski itp., są użyte jako akcentujące lub istotny detal wartościujący strukturę bryły lub sylwetki pod względem architektonicznym i plastycznym – il. 1.

Umowność hasła – detal, jego forma i funkcja w dotychczasowej praktyce terminologicznej zdeteminowana jest jego historycznie przypisywaną funkcją, głównie zdobniczą. Obecnie jest używanym terminem o znaczeniu otwartym, obejmującym zjawisko i funkcję detalu w szerszym kontekście analizy wartości i stylu architektury historycznej w jej współczesnej kontynuacji w transformacjach i nowych koncepcjach formy przestrzeni.

W przypadku transformacji formy, stosowana jest metoda autonomicznego łączenia elementów w konstruowaniu dzieła i swobodnej algorytmizacji środków formalnych. (il. 2, przyp. Foltarz Adam: graficzny algorytm koła Ying-Yang, dot.: transformacja modelu, zmienność wyrazu uzyskana poprzez napięcie pomiędzy elementami). Dotyczy to np. użycia detalu „historyzującego” przyp. Graves Michael: Dolphin and Swan Hotels, Disneyworld, Florida: nadużywanie cytatów w epoce postmodernizmu, w tym przypadku scenograficznych atrybutów, symboli czytaj: pastisz, żart literacki. Odmienna domena w sposobie konstruowania – dekompozycja przestrzeni – zestawu elementów brył, płaszczyzn i światła, użytych jako zdetalowana materia, tworzy jednorodną, zwartą strukturę, tektonicznie zrównoważoną przyp. dekonstrukturyzmu na przykładzie kompozycji przestrzeni wnętrza Tonis Loft, New York, autorstwa: Eisenman Peter / Yorgancioglu Faruk – il. 3.

We współczesnych koncepcjach forma architektoniczna przemawia poprzez syntezę związków elementów *czyste j formy* z romantyczną postawą katharsis twórców odwołujących się do idei oświeconego humanizmu. Ekwiwalentna materializacja tej postawy przemawia językiem czystej formy, wyrafinowanego piękna emanującego z ukrytego dyskretnie w niej detalu. Dzieła w postaci faktów intermedialnych, dzieła sztuki, muzyki, ewenty itp. komponowane z przestrzenią architektoniczną, to uzupełnienie lub zastąpienie bogatej palety dekoratywów, treści, detali – symboli związanych z historią, epoką, doktryną filozoficzną lub polityczną np. epoki baroku, będącego emanacją przeżycia i doznań wielowymiarowych. Współcześnie odnosić to należy do odkryć naukowych, eksplozji nowych technologii, podnoszenia standardu życia, co miało i ma wpływ na kształtowanie formy i detalu w architekturze. Zakodowany drobny szczegół, detal, artefakt uruchamiający strukturę formy, wyraża ideę universum myśli – formy, tj. doznania piękna intelektualnego. Inaczej mówiąc, universum jak wyżej zaznaczono w tezach tej konferencji, zmaterializowało się również poprzez konsensus detalu i struktury, jej skali w Neue Nationalgalerie Miesa van der Rohe. Należy uznać ten fakt za szczególny przypadek silnej artykulacji detalu, i z pewnością precedens w odniesieniu do praktyk epigonów modernizmu i postmodernistów.

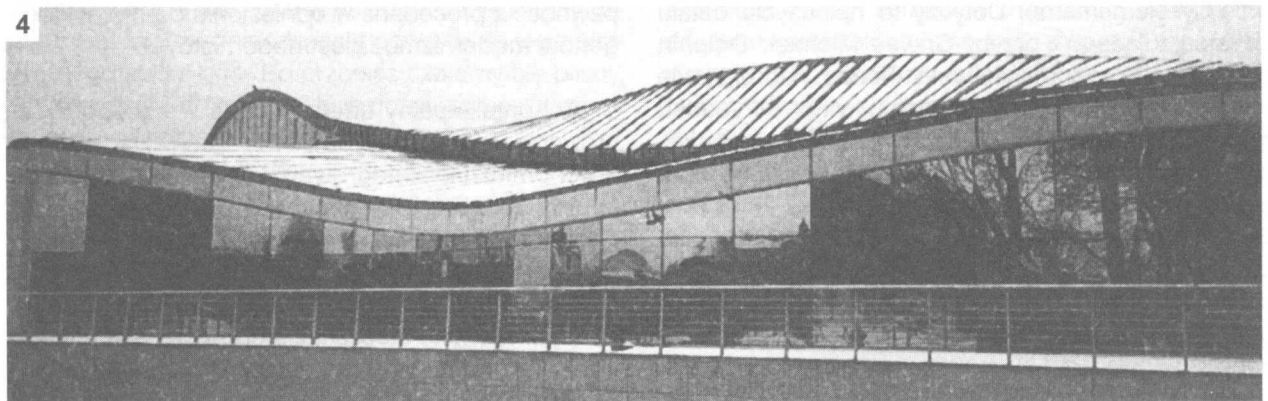
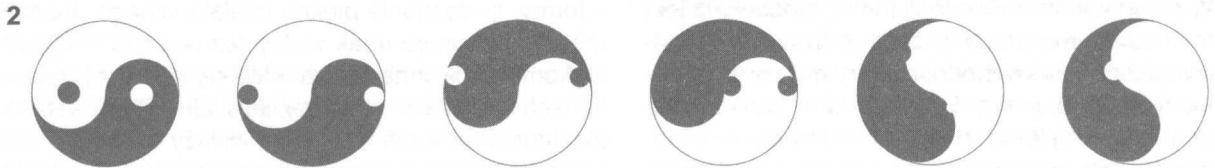
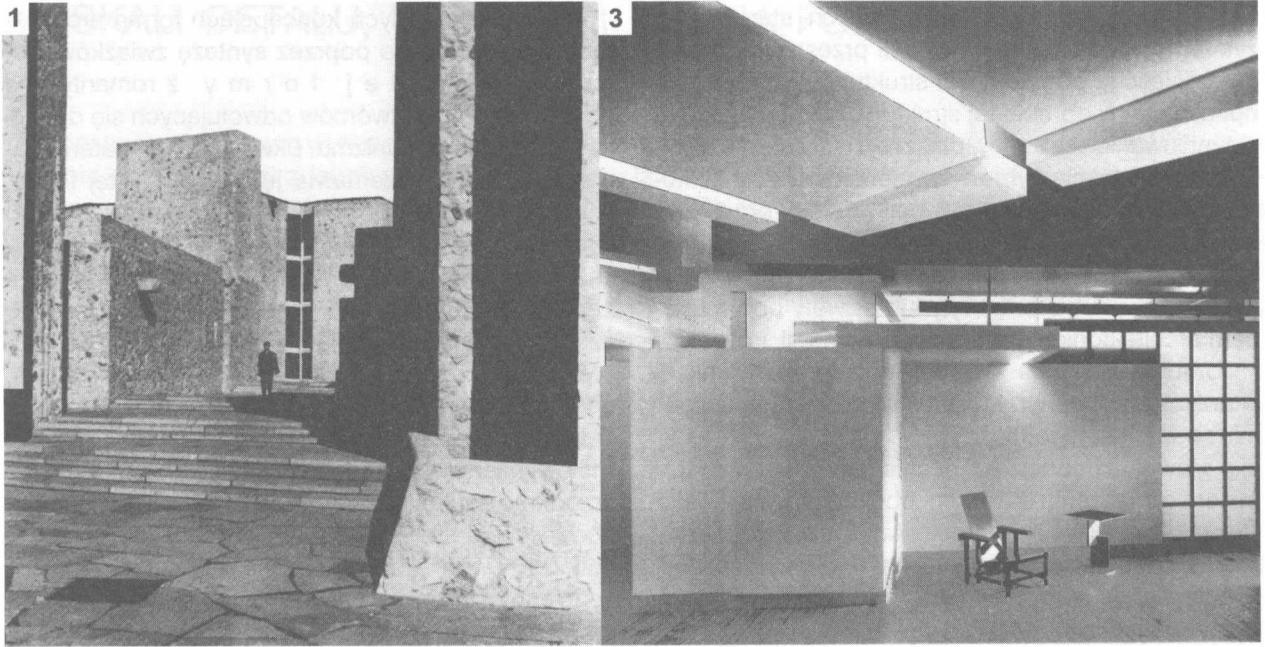
2. Kontekstualny artefakt działa w sposób zintegrowany. Dom – maszyna do mieszkania, *feng – shui*, ergonomicznie zintegrowana obrabiarka z operatorem, kierowca z pojazdem samochodowym, i architektura japońska, to przykłady struktur opartych na ściśle określonym paradygmacie zintegrowanej funkcji i formy. Percepcja struktury przestrzennej, jej funkcji, kontekstu otoczenia: środowiska naturalnego i kulturowego, przepuszczona przez filtr receptywny, powoduje refleksje w wielu aspektach zagadnienia.

1. Saarinen Eero, Budynki uniwersyteckie, Uniwersytet Yale, New Haven, Connecticut, [w:] Ch. Norberg-Schulz, *Bycie, przestrzeń i architektura*, wyd. Murator, Warszawa 2000, s. 57

2. Foltarz Adam, Graficzny algorytm koła jin – jang, transformacja modelu (zmiennosc wyrazu)

3. Eisenman Peter / Yorgancioglu Faruk, Tonis Loft, New York, Contemporary Architecture, Architectural design, vol.58 No 7/8 – 1988, s. 41

4. Isozaki Arata, *Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie*, [w:] red. A. Budak, *Co to jest architektura*, ref. Weisch Wolfgang, *Przestrzenie dla ludzi?*, wyd. Bunkier Sztuki, Kraków 2002, s. 185

W przypadku kształtowania przestrzeni, budowli, i obiektu architektonicznego, ważny i często decydujący o jakości miejsca jest: krajobraz, klimat, procesy naturalne, światło, kolory i żywioły. Te uwarunkowania mają wpływ na tworzenie miejscowych struktur kulturowych i społecznych. Humanizacja procesów społecznych, potrzeba identyfikacji i akceptacji miejsca w zgodzie z jego naturą powoduje, że zwracamy się dziś z szacunkiem i pokorą wobec potęgi sił i potencjału życiodajnego natury, w harmonii z jej prawami. Ten aspekt transformacji architektury skierowany jest na biologiczny i zmysłowy byt w kontekście zracjonalizowania osoby ludzkiej w świecie natury.

W przypadku przywołanej architektury japońskiej, działa ona w szerszym kontekście jako moduł w obrębie pola jak każdy element otaczającego „pejzażu”. Przykładem otwartej, zasymilowanej formy jest Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie autorstwa Araty Isozaki. Jest to pawilon wystawowy – idea otwarcia ciągłości kontynuacji i drogi

w układzie liniowym, przekryty dachem namiotowym. Jego wyrafinowana zwarta sylweta ze zrytmizowanym – modułowym, przeszklonym prosektem, otwartym na Wisłę i wzgórze wawelskie, więźba dachu, jej kotwienie i poszycie charakteryzuje się wysmakowaniem w dyskretnej prostocie detalu elementów konstrukcyjnych. Bryła pawilonu (il. 4) lekko posadzona na galerii wspartej masywnym murem oporowym, maskującym poziom –1 od strony skarpy wiślanej, potęguje wrażenie lekkości sylwety pawilonu w stosunku do jego podstawy. Całość bryły jest zwiewna, lekka, falująca jak liść poruszany wiatrem.

Istota architektury zawiera się w jej formalnej idei. Wszelkie idee wsparte są na szczególnych przesłankach prowadzących do konstruowania struktury idei – formy i dyskursu o.

Detal w tych dywagacjach jako temat, współcześnie w świadomości wielu praktyków architektury... no cóż?

BIBLIOGRAFIA:

Graves M., *Architektura postmodernizmu*, wyd. Arkady, Warszawa 1987.

Norberg-Schulz Ch., *Bycie, przestrzeń i architektura*, wyd. Murator, Warszawa 2000.

Rasmussen St. E., *Odczuwanie architektury*, wyd. Murator, Warszawa 1999.

Adam Foltarz*

IN SCALE OF DETAIL, WITHIN MATTER OF FORM OF SPIRIT

In transhumanistic dimension of architecture we will become partners of developed paradigm of a human – substantial being with his/her original status quo. The essence of architecture is its substantial matter. Material – thought: idea – attribute of culture of erecting buildings – telos. Detail historically conditioned, mainly as a decorative element, nowadays integrally connected in synthesis of form, inconspicuously hidden. However, it is important, significant in full picture of visual arts convention in integrated architectonic space in contextual entourage. In practice detail is treated by many designers and young mentees of architecture in an instrumental way or with no significance.

Keywords: Transhumanistic paradigm of form, original status quo of human being, detail, scale of space, contextual entourage, beauty, sensation

Man cannot plan the world without designing himself in the first place.

Rudolf Schwarz 1949

On the universe

In the transhumanist dimension of architecture, in the experience of an archetypal “landscape” as well as forms and shapes borrowed from the world of Nature, we can become partners in the world of the developed paradigm of Man – a substantial being organically related to the necessity of returning to the primal status quo. We all feel like the children of Nature – such feelings include the truth about the essence of our psyche.

The essence of architecture lies in its substantial matter. Its material is a thought, an abstracted product of culture. This seemingly paradoxical attribute of the culture of raising edifices can be referred to its *telos*.

Discreet and hidden yet important and meaningful

1. In the natural environment, we can distinguish zones demarcated by topography, vegetation, reservoirs and natural watercourses or shaped by man. They give special character to space which mainly concerns the articulation – combination of the leading elements and their physical features. Identification and special character depend on the components which define the continuity of a space: the scale, the texture, forms, dominants, accents, details, symbols and meanings. Constructional and architectural elements (e.g. a post, a column, a pillar, a structural ceiling, a dome, a vault, a window, a gate, a portal, stairs, balconies, loggias, inner galleries, biforium and triforium, buttresses, towers, curtain walls) are defined by stylistic isms in their structure and juxtaposed in accordance with the rules of: proportions, scale, rhythm, symmetry and its broken axis, spatial

* Foltarz Adam, Assoc. Prof. D.Sc., Lodz University of Technology, Faculty of Construction, Architecture and Environmental Engineering, Institute of Architecture and Urbanism.

and semantic balance, the application of elements and dominants, contrast of light and size, chiaroscuro and rustic textures – they form the language of a form. Depending on the scale of spaces, we can refer them to the cohesiveness of a structure, distinguish them as accents within etc. However, in the case of a diverse scale of a body, planes and individually selected architectonic elements, e.g. a window, a portal, a beam, a post, an ornament, a texture, a sculptural or painting element, are used as accents, important details valuing the structure of a body or a silhouette with respect to architecture and art (Pic. 1).

The convention of the notion of detail, its form and function in terminological practice so far is determined by its historical, mostly ornamental function. These days, this term has an open meaning which includes the phenomenon and function of detail in the broader context of an analysis of the value and style of historical architecture in its contemporary continuation within the transformations and new concepts of the form of a space.

In the case of the transformation of a form, the method of an autonomous combination of elements in the construction of a work and the free algorithmization of formal means is applied (Pic. 2, Foltarz Adam: graphic algorithm of the yin-yang circle, transformation of a model, changeability of expression through tension between elements). It may concern the application of “historicizing” detail (Graves Michael: Dolphin and Swan Hotels, Disneyworld, Florida), excessive quotes in postmodernism, set-design attributes, symbols, pastiche, literary jokes. A different domain in the manner of constructing (spatial decomposition) a set of body elements, planes and lights used as detailed matter makes a uniform compact structure which is balanced tectonically – deconstructionism exemplified by the composition of the inner space of Tonis Loft, New York, designed by Eisenman Peter / Yorgancioglu Faruk (Pic. 3).

In contemporary concepts, the architectonic form talks through a synthesis of the relationships between the elements of a pure form and the romantic Catharsis-type attitude of creators who refer to the idea of enlightened humanism. The equivalent materialization of this approach speaks the language of a pure form, sophisticated beauty emanating from a discreetly hidden detail. Creations in the shape of intermedia facts, works of art, music, events etc., composed with an architectural space, complement or replace the rich pallet of decorations, contents, details – symbols related to history, a philosophical or political doctrine, an epoch, e.g. Baroque being the emanation of multidimensional experiences and impressions. Contemporarily, they should be referred to scientific discoveries, explosions of new technologies, the rising living standard which has influenced the shaping of form and detail in architecture. A tiny encoded detail, an artifact which sets the structure of a form in motion, expresses the idea of the universe of thoughts and forms – the experience of intellectual beauty. In other words, the universe, as the conference theses emphasize, was also materialized through the consensus of detail and structure with its scale in Mies van der Rohe’s Neue Nationalgalerie. This fact ought to be acknowledged as a special case of the strong articulation of detail and certainly a precedent with reference to the practices of the epigones of modernism and postmodernists.

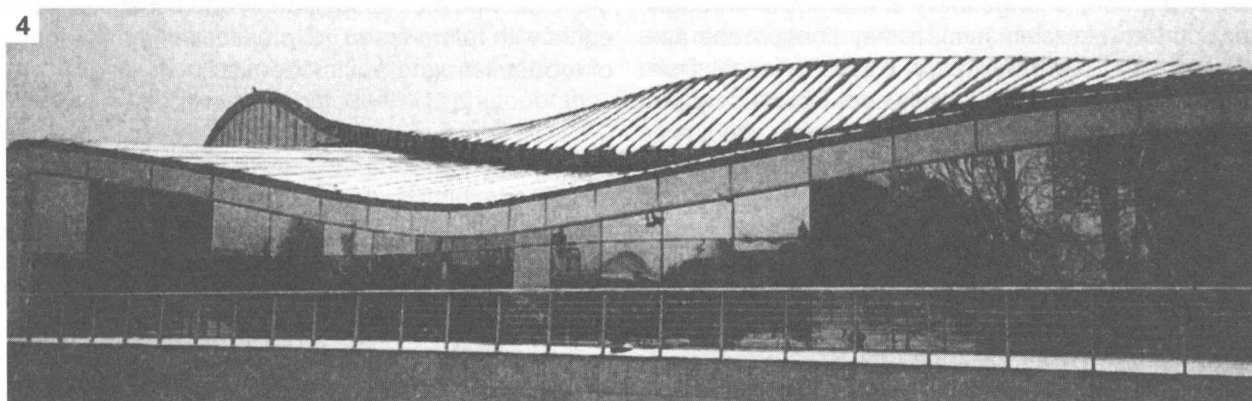
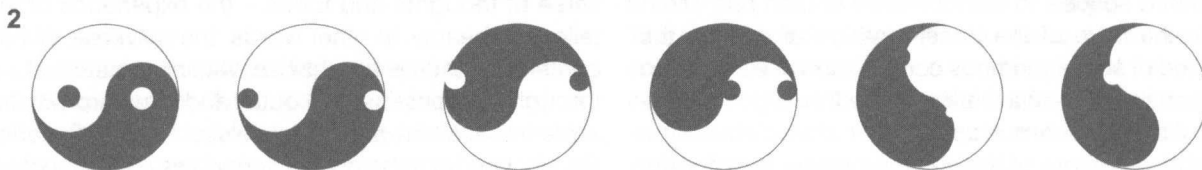
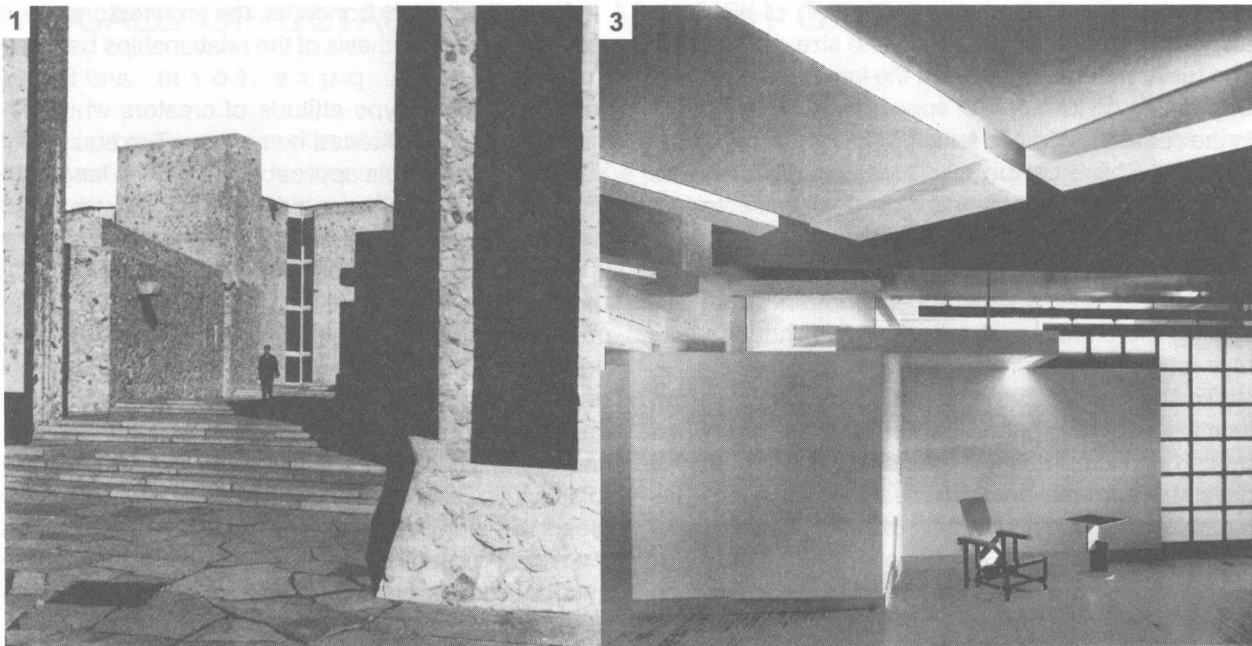
2. A contextual artifact works in an integrated manner. A house as the dwelling machine, feng shui, a machine tool ergonomically integrated with the operator, a driver coupled with the car, Japanese architecture – all these structures are based on the precisely defined paradigm of integrated function and form. The perception of a spatial structure, its function, the context of its surroundings – the natural and cultural environment, strained through the receptive

1. Saarinen Eero. University Buildings, Yale University, New Haven, Connecticut, [in:] Ch. Norberg-Schulz, *Bycie, przestrzeń i architektura (Being, Space and Architecture)*. Wyd. Murator. Warsaw 2000, p. 57

2. Foltarz Adam Graphic Algorithm of YIN-YANG Circle, Transformation of Model (Changeability of Expression)

3. Eisenman Peter / Yorgancioglu Faruk, Tonis Loft, New York, Contemporary Architecture, *Architectural design*, vol. 58 No 7/8 – 1988, p. 41

4. Isozaki, Arata, *Centre for Arts and Japanese Technology "Manggha" in Cracow*, Edit. A. Budak, *Co to jest architektura (What's Architecture)*, ref. Weisch Wolfgang, *Przestrzenie dla ludzi? (Space for People)*, Bunkier Sztuki, Cracow 2002, p.185

filter, arouses reflections in numerous aspects of an issue. In the case of shaping a space, an edifice and an architectonic object, the following components are often crucial for the quality of a place: the landscape, the climate, natural processes, light, colours and the elements. These conditions have an impact on the creation of local cultural and social structures. The humanization of social processes, the need to identify and accept a place in accordance with its nature inspire our humbleness and respect for the forces and life-giving potential of Nature in harmony with its laws. This aspect of the transformation of architecture is directed at biological and sensory existence in the context of rationalizing a human being in the natural world.

The abovementioned Japanese architecture works in a broader context as a module within a field like every element of the surrounding "landscape". The Centre for Arts and Japanese Technology "Mangha" in Krakow, designed by Arata Isozaki, makes an excellent example of an open, assimilated form.

It is an exhibition pavilion, which implements the idea of open continuity in a linear layout, covered with a tent roof. Its sophisticated compact silhouette with a rhythmical, modular glazed prospect which opens to the Vistula River and Wawel Hill, its truss, roofing and bracing are all characterized by tastefulness in the discreet simplicity of the detail of constructional elements. The pavilion body (Pic. 4), lightly secured on the gallery supported by a massive revetment masking Level -1 from the riverside slope, intensifies the impression of the lightness of its silhouette in relation to its foundation. The entire body is as light and graceful as a windswept leaf.

The essence of architecture is included in its formal idea. All ideas are based upon individual premises which lead to the construction of the structure of an idea – a form and a discourse. In these divagations, detail appears as a contemporary theme in numerous practising architects' consciousness, doesn't it?

BIBLIOGRAPHY

Graves M., *Architecture of Postmodernism*, Arkady, Warsaw 1987.

Norberg-Schulz Ch., *Being, Space and Architecture*, Murator, Warsaw 2000.

Rasmussen St. E., *Feeling Architecture*, Murator, Warsaw 1999.